

Iz arhivskih fondov in zbirk

UDK 259(497.4 Maribor)"16/..."

Prejeto: 14. 11. 2003

Zapisniki duš v Škofijskem arhivu Maribor

IGOR FILIPIČ

arhivist, Škofijski arhiv Maribor, Koroška c. 1, SI-2000 Maribor,
e-mail: igor.filipic@slomsek.net

IZVLEČEK

Razprava opisuje kratek pregled zgodovine zapisnikov duš na območju lavantinske škofije. Pomembni deli zgodovine so pravni predpisi ter škofovski odloki, ki predpisujejo način in obliko vodenja zapisnikov, kar se je na območju lavantinske škofije poenotilo leta 1859. Zapisniki duš so bili interne evidence, ki so rabile le dušnemu pastirju za dobro vodenje župnije, zato so opisane splošne oblike zapisnikov ter njihove značilnosti, pa tudi načini zbiranja podatkov za dopolnitev župnijskih evidenc.

KLJUČNE BESEDE: status animarum, zapisnik duš, zapisnik župljanov, župnijski arhivi, Škofijski arhiv Maribor

ABSTRACT

LISTS OF PARISHERS IN THE DIOCESAN ARCHIVE OF MARIBOR

The paper gives a short overview of the lists of parishers' history in the Lavantine Diocese. An important part of the history are regulations and Episcopal decrees that determine the methods of the records keeping which was made uniform in the Lavantine Diocese in 1859. Lists of parishers were internal registers used only by the pastors for an efficient management of the parish. This paper describes general forms of the lists and their characteristics as well as the ways of collecting data for the completion of the parish records.

KEY WORDS: status animarum, list of parishers, parish archives, Diocesan Archive of Maribor

Zapisnike duš (Statuse animarum) je predpisal Rimski obrednik (Rituale Romanum), ki je izšel leta 1614 pod papežem Pavlom V. in predstavlja prvo zbirko liturgičnih navodil, formularjev in napotkov za opravljanje bogoslužja. Rimski obrednik je bil v začetku le priporočen in ne predpisan oziroma zapovedan. S časom se je vedno več škofijskih obrednikov zgledovalo po njem in mu tako postajalo podobnih. Ena izmed posledic neobveznosti prvega Rimskega obrednika je tudi raznolikost pri uvedbi in pisanju zapisnikov duš. Zato težko govorimo o pojavnosti zapisnikov na območju celotne Slovenije, temveč moramo upo-

štrevati specifične razmere v posamezni škofiji in samo upravno razdelitev škofij.

Iz zapisnikov duš je mogoče razbrati veliko podatkov, pomembnih za zgodovinske, demografske, etnografske in rodoslovne raziskave. Na enem mestu so namreč zbrani podatki, iz katerih lahko razberemo število naseljenih hiš in koč v posameznem kraju, število ljudi v skupnem gospodinjstvu, število poslov, najemnikov ali delavcev v posameznem gospodarstvu. Za rodoslovne raziskave so na enem mestu zbrani podatki o rojstvu, porokah, smrti in kar je še pomembnejše o selitvah prebivalstva. Ponekod so vpisane tudi

posebne neformalne opombe, ki prikazujejo osebne značilnosti ljudi ali gospodinjstev. Zapisniki duš nam torej odkrivajo sociološke razmere posameznih krajev prav tako pa nam razkrivajo sociološki prerez posameznih družin.

Vodenje zapisnikov duš je bilo v začetku le priporočeno. Vsebinsko vpisov in natančnejša navodila naj bi predpisovale posamezne škofijske sinode.¹ Zapisnike duš so v začetku vodili v latinskem jeziku. Na našem območju so jih začeli pisati nekako po letu 1750, kar je povezano z modernizacijo upravne strukture v takratni državi, in sicer z notnim poimenovanjem naselij in oštevilčenjem hiš. Začetna, deskriptivna oblika vpisovanja se je v tem obdobju preoblikovala v tabelaričen zapis. Ker še ni bilo natisnjenih obrazcev, so morali tabele narediti sami vpisovalci.²

Zapisnik duš je v bistvu popis vseh župljanov in je urejen po posameznih gospodinjstvih. Za identifikacijo vsakega gospodinjstva so bili potrebni tile podatki:

- kraj;
- hišna številka;
- gospodstvo, ki mu je gospodar podložen (do zemljiške odveze);
- domače ime;
- ime in priimek gospodarja;
- drugi družinski člani.

Člani gospodinjstva so bili nato vpisani po vrstnem redu, in sicer ime in priimek družinskega očeta in njegove žene ter imena otrok. Stari starši ali drugi člani gospodinjstva so navadno sledili tem vpisov. Poleg imena in priimka posameznega člana gospodinjstva so vpisali še naslednje podatke:

- rojstni datum,
- opravljanje spovedi,
- sprejem obhajila,
- ocena znanja veroučne snovi.

Izmed ohranjenih zapisnikov duš na območju Slovenije velja posebej omeniti "družinsko knjigo" komendskega župnika Petra Pavla Glavarja, ki kaže bogato sliko življenja prebivalcev gorenjske Komende. Knjigo z izvirnim naslovom *Examen doctrinae christianae ab anno 1754-1760* so šele pozneje preimenovali v *Status animarum*.³ Knjiga se začne s seznamom vprašanj in odgovorov o krščanski nauku, nato pa je razdeljena na več rubrik, in sicer: naselje in letnica vpisa, številka prebivalcev z zaporedno številko župljana, domače hišno ime ter ime gosposčine, ki ji hiša pripada. Nato sledita ime in priimek oseb s točnimi podatki o starosti in po-

dobno. Zraven je pripisana ocena znanja veroučne snovi. Sledijo obrobne opombe, to so razni zaznamki o poroki, smrti, odselitvi, vpoklicu k vojakom, odhodu v šole in podobno.⁴ Omenjena knjiga nam torej podaja lep prerez družinskega življenja v 18. stoletju, vključno s socialno in duhovno globino prebivalcev.

Ker so natančnejše vodenje zapisnikov duš določale posamezne škofije, lahko opazimo razlike med posameznimi škofijami, tako glede samega načina vodenja knjig, kot tudi glede uvedbe le teh. Seveda pa moramo upoštevati tudi iznajdljivost in sposobnost posameznega dušnega pastirja, kar dokazuje zgornji primer župnije Komenda. Na območju današnje mariborske škofije se je pisanje zapisnikov duš razmahnilo šele v začetku 19. stoletja, najpogosteje šele z letom 1830. Sklepamo lahko, da je to delno povezano z učinkom jožefinskih reform, ki so z uveljavljanjem verske svobode spodbudile nekatere odlike od rednega opravljanja verskih dolžnosti, tako da so dušni pastirji morali natančneje spremljati versko življenje svojih župljanov. Poleg tega pa so imele župnije, ki so nastale v obdobju reform, dovolj časa, da so vzpostavile svoj upravni mehanizem. Podoben razmah je opaziti po letu 1848. Sklepamo lahko, da je z zemljiško odvezo in povečano mobilnostjo kmečkega stanu prav tako nastala potreba po natančnejšem spremljanju življenja v župniji.

Pravila pisanja zapisnikov duš so se spreminjala tudi s časom, tako da so le ti tudi v tem pogledu zelo različni.

Preden se lotimo kratkega zgodovinskega pregleda moramo omeniti tudi številna različna imena, ki se pojavljajo v zvezi z zapisniki duš. Ob nastanku so jih z latinskim imenom imenovali Libri de statu animarum, oziroma skrajšano Status animarum. Latinsko ime je danes spet najpogosteje v uporabi. V lavantinski škofiji so od začetka 19. stoletja uporabljali nemško ime Seelenstand Protokoll oziroma skrajšano Sellen – Stand, Seelenbeschreibung, Seelen – Verzeichnis. Latinsko ime se začne pogosteje pojavljati spet konec 19. stoletja, verjetno pod vplivom odklanjanja ponemčevanja. Sočasno se začne uporabljati tudi slovensko ime, ki pa ima mnogo različic – zapisnik duš, zapisnik župljanov, dušni zapisnik, popis župnije. Pastoralni priročnik Župnijska pisarna iz leta 1988⁵ uporablja ime knjiga župljanov. Kljub temu sem se odločil, da uporabim starejše ime zapisnik duš, saj se le to pojavlja največkrat.

¹ Kolar, Bogdan, Status animarum kot arhivsko gradivo, v: Drevesa 1. 1996, št. 2, str. 4.

² Prav tam, str. 5.

³ Demšar, Viktorijan, Prebivalci Komende po družinski knjigi Petra Pavla Glavarja, v: Demšar, Viktorijan, Slovenske pridige Petra Pavla Glavarja, Mohorjeva družba, Celje 1991, str. 38.

⁴ Prav tam, str. 39.

⁵ Valenčič, Rafko, ur., Župnijska pisarna, pastoralni priročnik, Slovenska pokrajinska škofovska konferenca, Ljubljana 1988, str. 58.

Namen zapisnikov duš

Zapisnik duš je nastal pod vplivom protireformacije. Rabil naj bi kot pomoč župnikom pri preverjanju izpolnjevanja osnovnih verskih obveznosti v župniji, predvsem opravljanja spovedi in prejetja obhajila. Predvsem naj bi dušnim pastirjem omogočal boljše poznavanje župljanov in s tem tudi lažje upravljanje z župnijo oziroma župnijsko pisarno. S tem se je izboljšala pastoralna dejavnost župnije, saj se je lahko župnik seznanil s stanjem v družinah, predvsem z njihovim številom, sorodstvenim razmerjem, številom otrok, starostjo prebivalstva in podobnim. Z večanjem vloge župnije kot državnega upravnega urada (po reformah Jožefa II.) dobi zapisnik duš tudi pomembno vlogo pri upravljanju uradnih zadev. Zbrani podatki so namreč pripomogli k natančnem vodenju matičnih knjig. V 19. stoletju postane glavna vsebina osredotočena na znanje katekizma, tako da rubrike o velikonočni spovedi in obhajilu povsem izginejo. Zapisnike so vodili po različnih kategorijah, tako da so včasih vodili ločene knjige za posestnike in najemnike, za domačine in tuje, za gospodarje in posle. Izbor vrste knjig je bil odvisen predvsem od potreb župnije in od zahtev župnika. Knjige so tako glede na vrsto prebivalstva, ki ga opisujejo, zelo različne.

Zgodovina zapisnikov duš - vsebina in oblika

V lavantinski škofiji lahko na podlagi ohranjenih zapisnikov duš opazimo nekaj posebnosti. Najstarejši zapisnik duš, ki ga hrani SAM, je iz let 1799-1807 za župnijo Radmirje. Voden je v latinskem jeziku, je tabelarične oblike, tabele so ročno narisane. Vsebuje te rubrike:

- hišna številka (numerus);
- ime in priimek (nomen et cognomen);
- stan (conditio);
- starost (aetas);
- obhajilo (sacramenta com[munione], non c[ommunione]);
- sposobnost oziroma nadarjenost (indoles, ingenium);
- učenost (doctrina);
- značaj (mores);
- opombe (extra).

V fondu župnije Nova Cerkev je še starejši primerek iz leta 1772, ki pa vsebuje le najosnovnejše podatke v zvezi z opravljanjem velikonočne spovedi. Urejen je po krajih, vsaka hiša je predstavljena s hišno številko, priimkom ter s številom moških in žensk, ki so v določenem letu opravili spoved.⁶ V tem primeru gre za pomožni register, ki je pripomogel k spremljanju velikonočnih pobožnosti.

⁶ Knjiga je uvrščena v popis zapisnikov duš, čeprav ne kaže vseh najpomembnejših značilnosti tovrstnega gradiva.

Oba najstarejša primerka sta izjemi, saj je večina zapisnikov, ki se hranijo v SAM, napisana v nemškem jeziku in na tiskanih formularjih. Oblika formularjev ni bila predpisana, vendar pa je na primer Priročnik za vodenje župnijske pisarne v nemških deželah tedanje Avstrije iz leta 1847⁷ priporočal osnovno obliko, ki je vsebovala rubriko za sprejem obhajila (slika 1).

Na območju lavantinske škofije opazimo, da zapisniki duš večinoma ne spremljajo sprejemanja obhajila. Župnije so začele voditi zapisnike duš šele po letu 1830. V tem času se ustali tudi osnovni formular, rubrike za sprejem obhajila in spoved izginejo, kar ne ustreza priporočeni obliki. Pomembnejša rubrika postane velikonočno izpraševanje (primer: slika 2). Za število obhajancev ni bilo posebne rubrike. Najpogosteje je vsako gospodinjstvo imelo svojo stran. Na začetku strani so se vpisovali tile podatki o gospodinjstvu:

- hišna številka;
- gospodstvo, ki mu je posest podrejena;
- kraj;
- stan;
- domače ime.

Formularji so večinoma imeli prostora za deset let. Vsako gospodinjstvo je imelo svoje stran. Rubrike so bile te:

Ime družinskega gospodarja in družinskih članov	Datum rojstva	Znanje veroučne snovi										Opomba	
		Leto	Leto	Leto	Leto	Leto	Leto	Leto	Leto	Leto	Leto		

Poleg omenjenih rubrik so se pogosto vpisovali še podatki o poroki, smrti ali preselitvi določenega člana ali cele družine. Ti podatki se niso vpisovali v posebne rubrike, temveč kot pripisi ob imenu ali v rubriko Opombe.

⁷ Pfarrämtliche Notariats – Geschäfte dann Verwaltung des Kirchenvermögens und Beaufsichtigung der Kirchen und Pfarr Gebäude in den k. k. österreichisch-deutschen Ländern..., Graz, 1847, 4. knjiga, str. 65.

Formular Nr. V, von H. Hauptstadt, 2. Abschnitt, S. 44.

Seelen = Bevölkerung

bei der Pfarre St., Ortschaft Kirchbaum, Anzahl 12, Pöbergut, unter der Herrschaft St.

18..

Hausbesitzer: Anton Zellner.

Dessen Ehegattin: Maria, geborne Gruber.

Kinder: 1) Anton, geboren den 13. December 18..; 2) Theresia, geboren den 15. Juli 18..; 3) Josef, geboren den 21. Mai 18..

Dienstboten: Franz Schager, Margaretha Klein.

Gesinde: Franz Zellner, Metzger.

Communicanten 5.

18..

Franz Zellner, Metzger, + den 27. Jänner,

Margaretha Klein, Dienstmagd, ausgezogen; dafür Katharina Weber eingetretten.

Communicanten 7.

Slika 1: Priporočena oblika formularja za zapisnik duš (1847): (Pfarrämliche Notariats – Geschäfte dann Verwaltung des Kirchenvermögens und Beaufsichtigung der Kirchen und Pfarr Gebäude in den k. k. österreichisch-deutschen Ländern..., Graz, 1847, 4. knjiga, priloga št. V)

Haus-Nr.   Classe

Herrschaft   Vulgar: Name

Namen des Familienvaters von der Angehörigen	Tag, Monat und Jahr der Geburt.	Religiös: Kennzahl								Anmerkung.
		1833	1834	1835	1836	1837	1838	1839	1840	
D. D.										
D. G.										
Kinder:										

Slika 2: Primer formularja za zapisnik duš kot je bil v uporabi od 1830 do 1848/49: Formular na sliki je predvideval, da se za vsak kraj vodi poseben zvezek. Zato na začetku strani ni rubrike za vpis kraja. Na začetek strani se je zato vpisala le hišna številka, vrsta (ali gre za posestniško družino, posle...), gospostvo, ki mu je gospodinjstvo podložno ter domače ime. (SAM 0117, Nova cerkev, zapisnik duš 1843-1852)

naj glavna knjiga vodila več let. Vrstni red vpisovanja je moral slediti hišnim številkam. Posebna pozornost je bila namenjena rojstnim podatkom; ti so se morali vpisovati posebej skrbno. Za domačine so podatke prepisali iz matičnih knjig, priseljenci pa bi naj duhovniku dostavili krstni list ali kak drug dokument (poročni list, legitimacijsko izkaznico poslov ...). V posameznem gospodinjstvu je bilo treba na prvo mesto napisati lastnika, druge stanovalce pa bi naj vpisali po vrstnem redu glede na njihov položaj: lastnikova žena in otroci po starosti, posli ... Pomembno je, da je navodilo določalo, naj se pripiše tudi župnija rojstva in občina v katero je prebivalec pristojen.

Zapovedano je bilo vestno vodenje zapisnikov duš, te naj bi preverjali ob dekanijskih in škofijskih vizitacijah. Zanimivo je, da je okrožnica zapovedovala, da se morajo spremembe, kot so rojstvo, smrt, poroka in selitve najprej vpisati v zapisnik duš, nato v matično knjigo, pozneje pa še v potrebna kazala. Okrožnica je določala tudi jezik vpisovanja, saj je bilo treba tudi pri vpisovanju slovenskih priimkov in domačih imen upoštevati uradni jezik, to je nemško ortografijo. Slovenska različica je lahko le pripisana, da bi se izognili nesporazumom. Potrebni podatki za začetek pisanja in poznejše dopolnjevanje zapisnikov duš naj bi se dobili pri velikonočnem izpraševanju. Natančnejša navodila glede zbiranja podatkov za uspešno vodenje zapisnikov duš so sprejeli leta 1871 na pastoralni konferenci mariborske škofije.⁹ Navodila glede dobivanja informacij so opisana v naslednjem poglavju.

Istega leta so uradno dovolili tudi vodenje posebnih knjig za različne skupine župljanov, saj se je tako vodenje pokazalo za učinkovito. Tako je bilo potrjeno dovoljenje za vodenje posebne knjige za domačine (tiste, ki so v župniji ustaljeni) in za tujce (le začasno naseljene).¹⁰ Ker so zapisniki duš veljali kot interni dokumenti in niso bili del državno-upravnih knjig, kot na primer matične knjige, je škofija na pastoralni konferenci leta 1878 odsvetovala oziroma prepovedala, da bi državni uradniki dobili vpogled v zapisnike duš, z obrazložitvijo, da ne obstaja nobena pravna podlaga, po kateri bi bili državni uradi do tega upravičeni.¹¹ S tem aktom se dokončno določi namen zapisnikov duš kot pastoralnih pripomočkov, ki lahko pomagajo pri upravnem vodenju župnije, nikakor pa ne kot pomoč civilni oblasti.

Poznejše sinode mariborske škofije prav tako omenjajo *librum status animarum* kot nujen pripomoček za uspešno vodenje župnijske pastore.¹²

Splošnejše predpise o pomenu zapisnikov duš je prinesel Zakonik cerkvenega prava iz leta 1917, ki je za uspešno vodenje dušnega pastirstva vodenje zapisnikov duš priporočal, a ne zapovedal.¹³ Zdaj veljavni Zakonik cerkvenega prava v kan. 535, § 1 zapisnikov duš ne omenja posebej, vendar jih določa dopolnitev Območnega prava ad kan. 535, § 1.¹⁴ Tako mora vsaka župnija v mariborski škofiji imeti zapisnik duš.

Zbiranje podatkov za vodenje zapisnikov duš

Dokler je bilo vodenje zapisnikov duš le priporočeno in je bilo treba pisati le rubrike za sprejem obhajila, je veljalo za samoumevno, da lahko dušni pastirji zberejo potrebne informacije že prek dobrega opazovanja velikonočnega obreda. Pri tem so jim pomagali predvsem sezname o opravljeni spovedi, saj so le spovedani župljani lahko pristopili k obhajilu. V naših deželah vse do jožefinskih reform ni bilo prave verske svobode, zato je bilo izpolnjevanje cerkvenih dolžnosti obvezno. Ker pa začetek obsežnejšega pisanja zapisnikov duš sodi že v čas po Jožefu II., je moral dušni pastir pazljiveje spremljati stanje v svoji župniji. Informacije o stanju v svoji župniji je lahko pridobival na različne načine.

Pred letom 1848 je navodilo za vodenje župnijske pisarne iz leta 1847 župnikom priporočalo, naj zapisnike duš obnavljajo vsako leto ob javni spovedi oziroma ob zbiranju spovednih listkov. Pri tem naj jim pomaga tudi šolski učitelj. Vse spremembe bi morali pisati sproti.¹⁵

Veliko pomoč pri upravnem vodenju župnije je pomenil državni ukaz z dne 30. septembra 1857 (državni zakon št. 198), ki je zapovedal, da se morajo vsi tujci ob priselitvi prijaviti in predložiti ustrezne dokumente.¹⁶

Večinoma so se podatki zbirali pri velikonočnem izpraševanju, ko je moral duhovnik k velikonočnemu pođuku posebej poklicati hišne posestnike ter družinske očete. Temu je sledil kratek pogovor, pri čemer je moral duhovnik dopolniti oziroma napisati zapisnik duš. Družinski očetje so morali posredovati spremenjene podatke o družinskih članih in o poslih. Kdor se tega

⁹ Prim.: Schluß-Protokoll über die im Jahre 1871 in der Lavanter Diöcese abgehaltene Pastoral-Konferenzen, XXIV, 1871, str. 7.

¹⁰ Prav tam, str. 8.

¹¹ Schluß-Protokoll über die im Jahre 1878 in der Lavanter Diöcese abgehaltene Pastoral-Konferenzen, XXXI, str. 9.

¹² Prim.: Aetiones et Constitutiones Synodi Dioecesanæ ... 1900, Caput LII, § 34.

¹³ Prim.: Kolar, Bogdan, Status ..., str. 4; Codex iuris canonici (1917), kan 470, § 1.

¹⁴ Prim.: Valenčič, Rafko, ur., Župnijska pisarna ..., str. 58; Codex iuris canonici (1983), kan. 535, § 1.

¹⁵ Pfarrämtliche Notariats – Geschäfte ..., str. 66.

¹⁶ Prim.: Poč, Martin, Duhovski poslovnik, Katoliška bukvarna, Ljubljana 1900, str. 62.

srečanja ni mogel udeležiti je moral podatke posredovati preko soseda ali prek predstojnika občine. Po tem se je začelo velikonočno izpraševanje, ki pa ni bilo obvezno, saj je lahko duhovnik sam presodil, če je potrebno ali ne. Za družinskimi očeti se je začelo izpraševanje njihovih žena in vdov. Tem so v naslednjih dneh sledili drugi, še samski župljani, ne glede na starost. Velikonočno izpraševanje je bilo natančnejše le pri otrocih, saj so rubrike velikonočnega izpraševanja pri starejših prebivalcih navadno prazne.

Kljub temu se je na pastoralni konferenci leta 1871 že postavilo vprašanje, kako naj župniki dobijo potrebne informacije.¹⁷ Prebivalcev namreč niso mogli prisiliti, da bi se javili v župniji, še posebej pa ne tistih, ki so bili sovražno razpoloženi do Cerkve. Dušnim pastirjem so priporočili, da naj župljane poučijo o koristnosti zapisnikov duš, na podlagi katerih bodo lahko družine še po poteku desetletij dobile informacije o družinskem življenju. Pri tem naj delujejo prijazno in zaupljivo, saj jim bodo ljudje le tako zaupali zasebne podatke. Dušni pastir je moral biti v dobrih odnosih z lastniki hiš, ki bi ga naj obveščali o spremembah svojih uslužbencev, poslov, hlapcev, dekel in o drugih najemnikov. Župnija je morala gojiti dobre odnose tudi s civilno oblastjo, saj je le ta razpolagala z informacijami o migracijah, ki jih je morala voditi zaradi policijske evidence. Dušni pastirji so se lahko obrnili tudi na zaupanja vredne župljane, ki so dobro poznali svoj kraj. Pozornost je veljala seveda tudi vpisom v matične knjige, saj so se ti podatki morali nemudoma pripisati tudi v zapisnik duš. Pri iskanju podatkov o priseljenih tujcih so priporočili tudi dobro medžupnijsko sodelovanje pri izmenjavi zelenih podatkov. V industrijskih krajih so dušni pastirji iskali pomoč pri lastnikih oziroma upraviteljih gospodarskih obratov; ti so pogosto tudi omogočali prost dan za opravljanje velikonočnega izpraševanja. Podoben dogovor je veljal tudi na železnici s šefi postaj, ki so skrbeli za železniško osebje. Škofijski ordinariat je pričakoval, da bo pri ažuriranju zapisnikov duš sodelovala tudi politična oblast, predvsem s svojimi seznanjenimi prebivalstva. To so utemeljevali s potrebo po natančnem vodenju matičnih knjig, ki je v interesu države, zapisniki duš pa so bili pomemben pripomoček za nemoteno vodenje le teh. Na splošno se je dušni pastir lahko seznanil s stanjem v družini tudi preko neformalnih stikov z župljani ali ob različnih priložnostih, kot so obiski bolnikov, blagoslovi hiš ...¹⁸

Zapisniki duš v ŠAM

Glede na status zapisnikov duš, v začetku kot neobvezne evidence, pozneje pa kot internega popisa prebivalstva, ki naj bi bil namenjen zgolj organiziranju in vodenju župnij, lahko opazimo, da je bila zapisnikom duš namenjena manjša skrb kot drugim pisarniškim poslom. Čeprav poznamo nekatere primere zares natančnih in preglednih zapisnikov, pa je vendarle opaziti določene razlike, še posebej če jih primerjamo z matičnimi knjigami. Razlika je vidna pri sami kakovosti knjig, na primer pri papirju in vezavi, saj so zapisniki večkrat vezani v mehke platnice. Podobno lahko opazimo tudi glede vsebine. Velikokrat so v knjigo priloženi listki s podatki, ki naj bi se dopisali, pa do realizacije vpisa ni prišlo. Nadalje je opaziti tudi več napak pri vpisovanjih, na primer pri datumih ali krajih. Posebej očitna je oblika pisave, ki je v primerjavi z matičnimi knjigami zelo površna in nemalokrat stisnjena, številni popravki so nečitljivi in brez kakršne koli opombe. Za današnjega raziskovalca je to seveda lahko velika ovira, saj je vpise pogosto treba primerjati z maticami ali drugimi viri, če želimo imeti zanesljive podatke. Opazimo lahko, da se je pri vpisovanju v večji meri kršilo pravilo o nemški ortografiji, saj so številni priimki zapisani po slovensko. Posebej pomembni so zapisi domačih imen, saj tako lažje spremljamo in ugotavljamo posestna in družinska razmerja.

Med gradivom raznih župnijskih arhivov, ki jih hrani Škofijski arhiv Maribor je shranjenih in doslej obdelanih 518 knjig za 52 župnij. V Škofijskem arhivu je tako le majhen del tega gradiva, saj mariborska škofija trenutno šteje kar 290 župnij. Število knjig bo predvidoma naraščalo tako z urejanjem še neurejenih fondov, kot tudi s prevzemanjem novega gradiva.

Popis zapisnikov duš

Ker se je v zadnjem času zelo povečalo povpraševanje po zapisnikih duš, ki so del župnijskih arhivov, je nastala potreba po natančnejši evidenci župnijskih fondov. Da bi bila uporaba zapisnikov duš preprostejša in da bi bili dostopnejši uporabnikom, smo se odločili, da jih ločimo od preostalega gradiva in jih posebej popišemo. Popis zapisnikov duš je bil tako izdelan v letu 2003. Zapisniki duš kljub temu ostanejo del gradiva župnijskega fonda. Trenutno je v arhivu 14 t.m. že izločenih zapisnikov duš. Nekaj knjig je tudi v župnijskih fondih, ki so bili na novo prevzeti, pa še niso bili pregledani. Skladno s tem se bo število zapisnikov duš še povečevalo.

¹⁷ Schluß-Protokoll über die im Jahre 1871 in der Lavanter Diöcese abgehaltene Pastoral-Konferenzen, XXIV, 1871, str. 7.

¹⁸ Prav tam, str. 8.

Podatke o vsebini župnijskih arhivov je mogoče dobiti tudi v *Vodniku po župnijskih arhivih na območju SR Slovenije*.¹⁹ Žal pa so ti podatki dokaj nenatančni in niso ažurirani.

Popis zapisnikov duš v ŠAM vsebuje te elemente popisovanja:

- podatki o ustvarjalcu gradiva: ime, naziv, naslov in leto ustanovitve;
- signatura fonda;
- številka knjige;
- ime fonda;
- mejne letnice;
- seznam krajev;
- stopnjo ohranjenosti;
- druge opombe.

Podatki o ustvarjalcu so vzeti iz *Letopisa mariborske škofije za sveto leto 2000: Slomškov zbornik*.²⁰ Vsebovane so le osnovne informacije za vsako župnijo. Signatura fonda predstavlja zaporedno številko, ki smo jo dodelili vsakemu fondu. Sestavljena je iz kratice ŠAM (ki je v popisu izpuščena) in iz zaporedne številke. Številka knjige predstavlja le identifikacijsko številko, ki je del celotne signature. V fondih, ki še nimajo popisa, so zapisniki duš oštevilčeni zaporedoma od ena naprej, začenši z najstarejšo knjigo. Kjer so delni popisi že obstajali, smo se skušali držati obstoječega zaporedja. Če je bila skupina knjig v popisu označena le z eno številko, smo dodali še črko za številko in tako določili posamezno

knjigo. Ime fonda je enako imenu ustvarjalca, torej gre v obeh primerih za ime župnije. Mejne letnice predstavljalo le osnovni kronološki parameter. Povzete so po rubrikah velikonočnega izpraševanja. Dejansko so lahko bili zapisniki duš v uporabi tudi dalj časa, o čemer pričajo posamezne opombe (npr. o smrti, preselitvi itd.). Posamezni podatki so se lahko prepisali tudi iz starejših knjig. Na splošno lahko v zapisnikih duš najdemo posamezne podatke za obdobje tudi do sto let pred mejno letnico in po njej. Seznam krajev predstavlja popis vseh naselij, ki so v posamezni knjigi. To velja le takrat, kadar je bila knjiga urejena po tem kriteriju. V primeru drugačne ureditve je ta rubrika izpuščena. Imena krajev so večinoma usklajena z *Interaktivnim atlasom Slovenije*,²¹ razen v primerih, ko ni bilo mogoče identificirati kraja in smo ga pustili v originalni obliki. Ker so bila imena krajev zapisana na različne načine, tako nemško kot tudi slovensko, je na koncu dodan tudi seznam tistih nemških imen krajev, ki se pojavljajo v zapisnikih duš. Enako velja tudi za imena slovenskih krajev, ki so bila pisana različno kot danes.

Zapisniki duš so tako na voljo raziskovalcem, ti bodo lahko ob njihovi pomoči raziskovali družinsko in socialno sliko posameznih krajev ali župnij, rodoslovne in druge podatke ter tako dopolnjevali druge razpoložljive vire.

¹⁹ *Vodnik po župnijskih arhivih SR Slovenije I, II.*, Skupnost arhivov Slovenije, Ljubljana 1975.

²⁰ Goličnik Jože, ur., *Letopis mariborske škofije za sveto leto 2000: Slomškov zbornik, Slomškova založba, Maribor 2001.*

²¹ *Interaktivni atlas Slovenije, osebna različica 2.0*, Mladinska knjiga, Ljubljana 1998.